

Culture Sector
World Heritage Centre

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Organisation
des Nations Unies
pour l'éducation,
la science et la culture

Organización
de las Naciones Unidas
para la Educación,
la Ciencia y la Cultura

Организация
Объединенных Наций по
вопросам образования,
науки и культуры

منظمة الأمم المتحدة
للتربية والعلم والثقافة

联合国教育、
科学及文化组织

H. E. Mr Hans Carel Wesseling
Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary
Permanent Delegate of the
Kingdom of the Netherlands to
UNESCO
7, rue Eblé
75007 Paris

Ref.: CLT/WHC/EUR/19/11872

20 June 2019

Subject: **State of conservation of the transboundary World Heritage
property 'Wadden Sea' (Denmark, Germany, Netherlands)**

Dear Ambassador,

I wish to inform you that the World Heritage Centre has received third party information concerning the transboundary World Heritage property 'Wadden Sea' (Denmark, Germany, Netherlands).

We are enclosing this information (see annex) in accordance with Paragraph 174 of the *Operational Guidelines* in order to enable us to verify, with your authorities, the content of the information. I would be grateful if your authorities concerned could provide the World Heritage Centre with comments on the matter raised, and in particular on the status of Environmental Impact Assessments for the respective projects.

Thanking you for your continuous collaboration and support in the implementation of the *World Heritage Convention*, I remain,

Yours sincerely,

Mechtild Rössler
Director

cc. Permanent Delegation of the Kingdom of Denmark to UNESCO
Permanent Delegation of Germany to UNESCO
Danish National Commission for UNESCO
German Commission for UNESCO
Netherlands National Commission for UNESCO
IUCN

Third party information concerning the transnational World Heritage property 'Wadden Sea', received by the World Heritage Centre on 12 June 2019

"We would like to draw the attention of the UNESCO World Heritage Centre to World Heritage Wadden Sea. More specifically to the area of this trilateral World Heritage Site within the national boundaries of The Netherlands.

We, the Dutch Wadden Sea Society together with other civil organisations and communities from The Netherlands, feel that we need to address our serious, urgent concern about the commitment of the Dutch Government to the protection and preservation of World Heritage Wadden Sea. Our concern is specifically related to the impacts of fossil fuel mining underneath, and within the boundaries, of the Dutch section of WHS Wadden Sea.

Addressing our concern to the UNESCO World Heritage Centre had not been taken lightly by us. However, we strongly feel that decisions within and by the Netherlands' government appear to 'forget' the fact that this unique and vulnerable natural area is a World Heritage Site and needs to be managed and preserved as such.

The past months and years we have drawn the attention of our national government to the need to safeguard WHS Wadden Sea from more mining operations. Pleas of local and regional authorities to our government to manage and preserve WHS Wadden Sea rather than use this shallow inland sea as a mining ground received little or no attention. Instead our national government has chosen to put the commercial interest of two mining companies above concerns about the integrity and preservation of the Outstanding Universal Values of WHS Wadden Sea.

We felt it was time to address our concerns to the UNESCO World Heritage Centre. In the attached letter and four attachments we have tried to give you a picture of our concerns. The letter raises nine concerns and we are very keen to receive the answers and vision of the UNESCO World Heritage Centre about these concerns and the questions asked in relation to each concern.

We think it may be good to inform you, that our national Parliament intends to debate about WHS Wadden Sea later this month (26 June to be exact). We would like to ask you if it is at all possible to receive your confirmation and appraisal of our letter in the coming weeks prior to the debate in our national Parliament. In asking this we are fully aware of the amount of work your office had at the moment in preparing the WHC meeting in Baku we do hope that it will be possible for you to inform us that the letter has reached you and which procedures the WHC will follow in addressing the concerns presented. We will then be able to inform Members of Parliament about the concerns presented to the UNESCO World Heritage Centre and the procedures in place for dealing with concerns like ours.

We feel that is all for now. Should you, or others within the World Heritage Centre, need more information about our concerns or other issues related to the preservation of The Wadden Sea we are keen to present that to you. We are well aware that some of the information we have include in our letter is still in the Dutch language. Translations or English summaries can always be presented by us should you need them. In addition we are happy to present more information In writing, by mail, or should this be more convenient by a visit to the UNESCO offices in Paris."

World Heritage Centre, c/o mrs Anatole-Gabriel
UNESCO
7, Place de Fontenoy
75352 Paris CEDEX 07
France

Datum: Harlingen, June 11, 2019

Kenmerk: LJFP/2019

Betref: World Heritage Waddensea Concern

Dear mrs. Anatole-Gabriel,

May we draw the following to your attention.

We, the Dutch Wadden Sea Society together with other civil organisations and communities from The Netherlands, feel that we need to address our serious, urgent concern about the commitment of the Dutch Government to the protection and preservation of World Heritage Wadden Sea. Our concern is specifically related to the impacts of fossil fuel mining underneath, and within the boundaries, of WHS Wadden Sea.

We feel that new fossil fuel mining projects in this World Heritage Site undermine the preservation and conservation of this World Heritage Site for a number of reasons outlined below. In many different ways we have drawn our concerns about this to the Dutch government. However, the government has made it abundantly clear that it is determined to continue these mining projects. This was also reported to our national parliament on May 15 when one of the Cabinet's Ministers outlined that the Cabinet "sees no added value in determining the support from national or international organisations for this fossil fuel mining project."ⁱ It is our understanding that in preserving a World Heritage Site support from local, regional, national and international organisations is crucial.

We feel that in case the Dutch government continues to allow, and financially benefit from, such projects underneath WHS Wadden Sea UNESCO can no longer entrust the preservation and conservation of this World Heritage Site to the Dutch authorities. Especially since it is abundantly clear that there is no support for this project from local or regional authorities adjacent to World Heritage Wadden Sea.

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

We ask the UNESCO World Heritage Centre to use its good offices to address our concerns as questions raised in this letter. Resulting from this we are well aware that this may invite you to use your mandate under the UNESCO convention to address concern to the Dutch national authorities about commitment to the protection and conservation of the Dutch area within the trilateral WHS Wadden Sea.

Needless to say we are willing to present more information should you need this, be it in writing or during a meeting with you at UNESCO in Paris.

Mining Crisis in The Netherlands

The Netherlands have a long history of gas mining. Europe's largest gasreserve is located in the northern part of our country and partly overlaps what is now WHS Wadden Sea. Gas Mining has resulted in subsidence, earthquakes and serious discontent about the capacity of our government to guarantee a safe home to thousands of families. Time and time again the mining company as well as the Government underestimated or misjudged the effects of large scale mining.

Earlier this month the independent mining authority raised the red flag and recommended that the aftermath of decades of gas mining needed to be dealt with as a crisis. In addition our national parliament has ruled that a Parliamentary Hearing needs to be organized about the role of both our government as well as the mining company. Due to the serious lack of care by our government for the effects of mining on safety, landscape or property there is a serious mining crisis in our country at present.

For decades the Dutch government denied the impact of gas mining to landscape, property and nature. Until the earthquakes appeared. Even then both our government and the mining company continued to deny any link between mining and gastrectomy. At this moment the Dutch state is facing more than 17.000 unfinished damage claims resulting from decades of mining. Exactly the same mining company (NAM) and the same division of our national government (The Ministry of Economic Affairs and Climate) are the driving forces to start a new mining operation underneath WHS Wadden Sea.

Fossil Fuel Mining underneath World Heritage Wadden Sea

There are mining projects for both fossil fuels (gas) and salt underneath The Wadden Sea. Some of these have been active for decades. When the Dutch government nominated the Wadden Sea for WHS status special concern was given to these existing and ongoing projects. A conglomerate of Shell/Exxon and the Dutch government (Nederlandse Aardolie Maatschappij, NAM) has the leading company in mining for fossil fuels.

In 2019 NAM made it clear, as did our national Minister of Economic Affairs and Climate, that fossil fuels present underneath WHS Wadden Sea need to be mined, sold and burned. Our national mining laws prohibit mining installations within a WHS. In this case the drilling site outside WHS Wadden Sea, but the operation is clearly within WHS Wadden Sea

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

We are deeply concerned that the Dutch government will move forward with the current gas extraction, and will permit new gas- and salt extraction. When gas extraction was first permitted in 2006, a (seemingly) strict set of rules and regulations was put in place. What is worrying is that 13 years on, the independent supervisor and the State Supervision of Mines indicate that there is still not a system in place that with any kind of certainty can predict and prevent damage to the World Heritage.

*What is the opinion of the World Heritage Committee about this apparent legal loop hole used by NAM to start a mining operation underneath a fragile UNESCO World Heritage Site?
After 13 years of gas mining , there is still no certainty at all that mining can be performed without damage to the Outstanding Universal Values of Wadden Sea. Is it in your view acceptable to continue and expand mining operations underneath Wadden Sea?*

Fossil Fuel Mining and Climate Change: a threat for Unique Universal Values Wadden Sea

There is no doubt that climate change has and will have a severe impact on WHS Wadden Sea. Impacts of climate change have been brought to the attention in many different countries over the world in many different ways. Not in the least by the UNESCO World Heritage Centre in a series of excellent and sometimes alarming publications. The potential effects of climate change on WHS Wadden Sea have, among others, have been clearly outlined in the report “World Heritage and Tourism in a Changing Climate” the UNESCO World Heritage Centre in 2016.

WHS Wadden Sea is at present subject to threats from causes of climate change (fossil fuel mining) as well as the impacts of climate change (sea level rise, rise of temperature in sea water). The Dutch Government has ratified both the UNESCO Convention and the Paris Convention on Climate Change. And despite the government’s commitment to these conventions the current Administration is actively involved in, and fully supportive to, new fossil fuel mining operations within World Heritage Site Wadden Sea.

In this light we feel supported by one of the decisions adopted at the 41st session of the World Heritage Committee in Krakow, Poland. ⁱⁱ Climate change was presented as a ‘clear and present danger’ to the integrity of World Heritage Properties. The decision taken at the 41st session clearly called for urgent and rapid action to reduce global warming. Countries entrusted with the care of World Heritage Site within their national borders were strongly invited to undertake actions to address Climate Change under the Paris Agreement consistent with their obligations within the *World Heritage Convention* to protect the OUV of all World Heritage properties.

To us this UNESCO decision is not reflected at all in the decision made by the Dutch government to support and facilitate new fossil fuel mining projects underneath World Heritage Wadden Sea. Mitigating climate change as well as the duty to preserve World Heritage Wadden Sea appear to us as two very strong reasons to abstain from new fossil fuel mining projects underneath The Wadden Sea.

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

What is the opinion of the UNESCO World Heritage Committee about the consistency of new fossil fuel mining projects underneath World Heritage Wadden Sea with the decision adopted at the 41st session of the UNESCO World Heritage Committee in Krakow?

Special Envoy raised the red lantern about 'drowning' of Wadden Sea

The Dutch Special Delta Envoy was crystal clear in raising the red lantern in 2018 when the Envoy warned of a risk for 'drowning' of the western Wadden Sea resulting from a serious rise in sea levels due to Climate Change. However, since then it is our view that our national government has failed to take adequate measures for the preservation of WHS Wadden Sea. On the contrary, it is our understanding that the government's support for new fossil fuel mining projects are in clear contradiction with the advice of the Special Envoy. ⁱⁱⁱ

To what extent does a national government need to take warnings, such as expressed by a national envoy, about the preservation of (parts of) a World heritage Site into account?

World Heritage Site 'no go area' for international mining companies

Already sixteen years ago a coalition of international mining companies voluntarily agreed not to mine or explore in World Heritage sites. The International Council on Mining and Metals (ICCM) has since then expressed its full support for all efforts to ensure that World Heritage Sites, identified as areas of outstanding universal value, are no-go to industrial activity.

While 23 leading mining companies have voluntarily made a commitment not to mine or explore in World Heritage sites, their voluntary action alone is not enough to safeguard these sites. A firm commitment by national governments is crucial to protect the Outstanding Universal Values of an enlisted WHS. So far this commitment by the Dutch government appears to be absent.

In an ICCM/IUCB funded study on this issue the recommendation to State Parties on the issue of mining in World Heritage Properties was quite clear. State parties were to ensure that no new mining projects were granted permission within World Heritage Sites, nor any beyond their boundaries that could negatively affect them. ^{iv}

To what extent do NAM and the Dutch authorities act in line with the voluntary agreements presented by ICCM to UNESCO?

UNESCO World Heritage Committee: mining incompatible with World Heritage Status

Over the years the UNESCO World Heritage Committee has been called upon to provide guidance for the dilemma's facing governments and mining companies in issues such as the one we present to you. ^v The position taken by WHS is clear; mineral, oil and gas exploration or exploitation is incompatible with the World Heritage status, and such activities should not be undertaken within World Heritage properties. It is, in any case, essential that the Outstanding Universal Value of a World Heritage property is not impacted.

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

In 2013 this position was confirmed and specified in a decision adopted at the WHS 13th session in Phnom Penh, Cambodia. The Committee decided that both the private sector as well as State Parties needed to ensure that existing and future operations in areas surrounding World Heritage properties are compatible with the protection of their Outstanding Universal Value and do not threaten their integrity;^{vi}

Does the World Heritage Centre agree that the intended new fossil fuel mining project underneath World Heritage Wadden Sea is incompatible to the decisions made at the 37th session of the World Heritage Committee?

No support from local or regional authorities adjacent to WHS Wadden Sea

Ten years ago the Wadden Sea was enlisted as a UNESCO World Heritage Site. At that time support by the local support from local and regional authorities was a crucial element in the nomination by the Dutch government. When it comes to decision related to the conservation of WHS Wadden Sea the (lack of) support from local and regional authorities for fossil fuel mining appears to be irrelevant for the Dutch national government. To us this appears to be in violation to the obligations of our national government under the UNESCO principles and guidelines for the protection of a WHS. Over the last year several local authorities adjacent to WHS Wadden Sea have expressed their deep concern about the intention of the Dutch national government to facilitate and support new fossil fuel mining projects. In June 2018 all of the Dutch Wadden Island mayors sent a strong worded letter to both our national parliament and the responsible Minister expressing their concern about more fossil fuel mining underneath WHS Wadden Sea. So far a reaction from the Dutch government to the issues raised in that letter has not been given.

On February 14 the local council of Noard East Fryslân (a municipality adjacent to WHS Wadden Sea and chosen by NAM to erect a drilling site) expressed its strong objection to new fossil fuel mining operations within its territory. As did the province of Fryslân in a dedicated motion earlier that month. Shortly after that followed by the Administration of two other Wadden Provinces; Groningen and Noord Holland.^{vii}

All in all this means a huge absence of support from local and regional governments for decisions by our national government that are crucial for the preservation of WHS Wadden Sea. The Dutch government is well aware of this lack of support but considers this to be irrelevant or negligible while continuing the legal preparations to allow this new fossil fuel mining operation.

To what extent does our national government need to take the presence, or absence, of local and regional support in to account when deciding upon actions that can have a severe impact on the Outstanding Universal Values of an enlisted World Heritage Site.

'Buying in' local and regional support for a mining project

The absence of support by local and regional authorities has been outlined above. At the same time the Dutch government is of the opinion, as expressed in our national parliament, that local and regional support for fossil fuel mining exists. This opinion appears to be based on the co-operation by

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

local and regional government in all legal procedures needed to obtain all necessary permits and licenses for NAM. In addition NAM and the national government and local and regional authorities have been invited to participate in a 'buy in' scheme. ^{viii}Local and regional authorities have been invited to express their concerns and wishes in case the planned mining project should go ahead. Our national government had confirmed the allocation of a substantial budget to accommodate any desire or hassle expressed by local authorities or local communities.

To our surprise the participation of local and regional authorities in such a 'buy in' scheme was presented by our government as confirmation of serious support by these authorities for new fossil fuel mining projects underneath WHS Wadden Sea. ^{ix}Confusion 'buy in' and sincere local and regional support appears to be apparent. Needless to say even Members of Parliament and local groups are at a loss about what kind of local and regional support means under the obligation of our national government to preserve a World Heritage Site.

Objections and observations on the confusion between 'buying in' and 'local support' have been made by local politic parties in a letter to Members of the Netherlands' Parliament. Local politicians strongly object to the way in which both the Dutch government and the mining company seek to obtain local support for this project by providing financial support to local and regional 'desires'. ^x

Does this system of 'buying in' local and regional support for a mining project underneath WHS Wadden Sea fulfill the UNESCO guidelines for State Parties to preserve World Heritage Sites in close co-operation with local and regional authorities?

Religious leader calls for protection WHS Wadden Sea

Reacting to the concerns of local groups and nature organisations the Bishop expressed a serious concern about the proposed new mining project. In doing so the Bishop referred to the 'Laudato Si' encyclical by Pope Francis as well as the controversies related to fossil fuel mining in the Northern part of The Netherlands. In his encyclical Pope Francis expressed his serious concern about both the growing gap between economy and ecology and the crucial need for our society and political leaders to bring more balance between nature and economy. Climate change, emission of CO₂ as well as depletion of the earth's resources are bring society to the edge of what is possible on earth. Both the Bishop and the Pope expressed their opinion that earth is our common home and mankind is responsible for all effects of our decisions on this home. The Bishop pointed out that this is also clearly apparent in way in which our society manages WHS Wadden Sea and the coastal area adjacent to WHS Wadden Sea. So far a reaction by the Dutch government to the plea of the Bishop has not been given.

To what extend does the position of both the Pope and Bishop reflect the obligations of our national government in managing a listed World Heritage Site?

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

In conclusion

As you undoubtedly understand the preservation of the Universal Outstanding Values of World Heritage Wadden Sea is a matter that is close to our hearts and minds. For all of us The Wadden Sea feels like home. A home we are proud of. A home we would like to protect and preserve for the benefit of us and our children. A home we are happy to share with as many interested and concerned people from all over the world.

It is therefore that we have set up numerous projects to facilitate a visit to The Wadden Sea for many different people from all walks of life and all corners of the world. It also therefore that we felt a strong need to address our serious concern about the commitment of the Dutch Government to the protection and preservation of World Heritage Wadden Sea to you. Especially this month as we are preparing for the 10th anniversary of WHS Wadden Sea.

We simply love this place and hope that the World Heritage Committee is in a position to study and address our concerns about the preservation and threats to our World Heritage Wadden Sea.

With high regards,

Lutz Jacobi, director Wadden Sea Society

Also on behalf of:

World Wildlife Fund Netherlands
Christen Democratisch Appèl Noard East Fryslân
Christen Unie Noard East Fryslân
Fractie Gemeentebelangen Noard East Fryslân
Fryske Nasjonale Partij Noard East Fryslân
Gemeentebelangen Noard East Fryslân
Partij van de Arbeid Noard East Fryslân
Sociaal in Noard East Fryslân
Volkspartij voor Vrijheid en Democratie Noard East Fryslân

Attachments:

1. Letter from 'Samenwerkingsverband van de Waddeneilanden', June 18, 2018
2. Motion adopted in the council of Noard East Fryslan February 14, 2019.
3. Motion adopted in Fryslân province, January 22, 2019
4. Official response by Minister of Economic Affairs to written questions raised in Parliament, May 15 2019.

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

C.C (by email)

Permanent Representative of The Netherlands at UNESCO, c/o mr. Hans Wesseling

The Netherlands National UNESCO Commission, c/o mrs. Andree van Es

Samenwerkingsverband De Waddeneilanden, c/o mr. Quirinus Schouten

---

ⁱ Letter by Minister of Economic Affairs and Climate to Parliament; May 15, 2019, The Minister's answer to question 8; *"Ik zie voor het vaststellen van draagvlak voor een eventuele gaswinning vanuit Ternaard geen meerwaarde in het betrekken van nationale en internationale organisaties. Het staat nationale en internationale organisaties natuurlijk altijd vrij om hun standpunt kenbaar te maken.*

ⁱⁱ World Heritage Committee, 41st session, Krakow, Poland. Final document, Item 7, paragraph 76 *"the growing evidence of climate impacts across World Heritage properties confirm that urgent and rapid action to reduce global warming is essential and the highest degree of ambition and leadership by all countries is needed to secure the full implementation of the Paris Agreement of the UNFCCC, which has agreed on "holding the increase in the global average temperature to well below 2°C above pre-industrial levels and pursuing efforts to limit the temperature increase to 1.5°C above pre-industrial levels". (See also: <https://whc.unesco.org/en/decisions/6940/>)*

ⁱⁱⁱ Report Special Envoy 'Dutch Delta' ; Mogelijke gevolgen zeespiegelstijging voor het Deltaprogramma, p.39 (<https://www.deltacommissaris.nl/documenten/publicaties/2018/09/18/dp2019-b-rapport-deltares>)

^{iv} Recommendation 13, p. x in 'World Heritage Sites and the extractive industries', Turner S.D, 2012 (<http://whc.unesco.org/document/140635>)

^v Presented clearly at: <https://whc.unesco.org/en/extractive-industries/>

^{vi} Decision at 37th session of WHS , 2013 (<https://whc.unesco.org/en/decisions/5018/>)

^{vii} The Dutch letters and motions expressing a severe concern about new fossil mining projects underneath WHS Wadden Sea are all-in Dutch, but have been included with this letter.

^{viii} This 'buy in scheme' started in 2018 and called "omgevingsproces" in Dutch. The national government together with NAM have taken responsibility to facilitate and finance this "omgevingsproces" with the participation of local and regional authorities as well as local groups. Within this process the national government and NAM share responsibility for so-called "desires and hassles sessions". The outcome of these sessions will be taken seriously by the government as well as NAM and the government will finance projects with public funds selected within these "desires and hassels sessions'.

^{ix} The Minister claims that: *"Determining support for this project in the region for potential new gas mining projects will primarily take place within these sessions and the steering committee guiding this process"*; answer to questions 5 and 6; Letter from Minister of Economic Affairs tot Parliament, May 15, 2019.

^x Letter from council members of Noard East Fryslân Community to National Parliament, June 2019

Waddenvereniging Droogstraat 3 Postbus 90 8860 AB Harlingen
tel (0517) 493 693
info@waddenvereniging.nl www.waddenvereniging.nl

Rabobank IBAN NL07 RABO 0342 4267 10
BIC RABONL2U
KvK 40000475

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
t.a.v. de heer ir. E.D. Wiebes
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Datum: 18 juni 2018 | 63164 | QS

Onderwerp: Gaswinning uit kleine velden.

Uwe Excellentie,

In uw brieven van 30 mei en 6 juni jl. informeert u de Kamer over de herijking van het kleine veldenbeleid en het afbouwpad rond het Groningenveld. U kiest bij de kleine velden voor een gestage afbouw, waarbij gas wordt gewonnen zolang en in zoverre gas nog nodig is.

In de brief wordt volgens ons verhuld gezegd dat de exploratie van kleine velden wordt opgeschroefd om in Groningen minder gas te winnen. In de Voorjaarsnota wordt dit cijfermatig vertaald naar een aanzienlijke omvang. Dit betekent dat de druk op de gaswinning onder de Waddenzee en Noordzee zal toenemen.

Wij vinden als gezamenlijke Waddeneilanden de gasboringen in en rondom het Waddengebied een uiterst ongelukkig idee, omdat de lokale samenleving er in meerdere opzichten in de kern door wordt bedreigd. Niet alleen bij het lokale bestuur, maar ook bij veel inwoners en bezoekers van de Waddeneilanden leven grote zorgen over diverse industriële ontwikkelingen in de directe omgeving van onze mooie Waddeneilanden.

Zoals wij al eerder in diverse brieven aan u, de voormalige Minister van Economische Zaken en de Voorzitter en de Fractievoorzitters van de Tweede Kamer hebben gesteld vormt de combinatie van de Waddenzee, het Waddenlandschap, de natuurlijke dynamische processen en het toerisme de kern van het bestaan van de eilandgemeenschappen.

Toch worden de eilanden en het Waddengebied door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat in de tijd meerdere malen geconfronteerd met initiatieven die afbreuk doen aan die inspanningen en doelen die nagestreefd worden. De gemeentebesturen van de eilanden begrijpen in deze de visie van het Ministerie dan ook niet. Met de voorgenomen industriële activiteiten wordt telkens weer een stuk van de unieke kenmerken van het Waddengebied en de Waddenzee als Werelderfgoed bedreigd.

Naar onze mening is het tijd dat het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat keuzes maakt in het belang van de toekomst van het Waddengebied. Dit, zoals is vastgelegd in de PKB Waddenzee en in documenten van de ministerconferenties op Schiermonnikoog in 2005 en Tønder in 2014.

In dit kader wijzen wij u bovendien nogmaals op de motie van de leden Smaling (SP) en Jacobi (PvdA) die op 12 april 2017, die in meerderheid is aangenomen en waarin wordt uitgesproken dat bij afwegingen over het Waddengebied het behoud van de natuurlijke schoonheid en de ecologische kwaliteit altijd voorop dient te staan.

Als Samenwerkingsverband De Waddeneilanden, in welk verband wij als (Nederlandse) Waddengemeenten onze gezamenlijk gedeelde belangen behartigen, willen wij nadrukkelijk het signaal afgeven dat de gaswinning in en rondom het Waddengebied niet opgevoerd moet worden maar juist afgebouwd.

De rust en ruimte van De Waddeneilanden, de status van Werelderfgoed Waddenzee, Natura 2000-gebied en de Nationale Parken Texel en Schiermonnikoog is onverenigbaar met gasboringen, inclusief boorplatforms op korte afstand van de Waddeneilanden. De Waddeneilanden maken zich daarnaast zorgen om de neveneffecten van het winnen van gas, waaronder het ontstaan van schade door bodemdaling.

Tenslotte maken wij graag van de gelegenheid gebruik om te benadrukken dat wij de doelstellingen en maatregelen die genoemd worden in uw brief van 23 februari jl. over de kabinetsinzet voor het Klimaatakkoord volledig onderschrijven. Wij bieden u aan om de Waddeneilanden te gebruiken als etalages van Nederland om de koploperspositie op het gebied van duurzame energie in Nederland te laten zien in de praktijk. Dit, om heel Nederland, en wellicht daarbuiten, te laten zien hoe je de energietransitie in de praktijk echt doet en vorm geeft zonder aantasting van de prachtige natuurlijke omgevingen van de eilanden. Wij nodigen u uit om hierover verder met ons van gedachten te wisselen om tot concrete afspraken te komen.

Namens het Samenwerkingsverband van de Waddeneilanden.

Hoogachtend,

Mr. J.B. Wassink,
voorzitter

B. Huisman,
secretaris-adviseur

In kopie aan:
Voorzitter van de Tweede Kamer
Fractievoorzitters Tweede Kamer
Gedeputeerde Staten Fryslân, Groningen en Noord-Holland
Provinciale Staten Fryslân, Groningen en Noord-Holland

Jaartal / zaaknummer: 2019

MOTIE

Art. 49 RvO

X Motie naar aanleiding van agendapunten nrs. 2 en 3 in de raadsvergadering (It Debat) van 14 februari 2019

De raad van de gemeente Noardeast-Fryslân in vergadering bijeen d.d. 14 februari 2019

Onderwerp: **Gaswinning Waddenzee**

De raad,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat:

- er vele gasvelden onder het grondgebied van de gemeente Noardeast-Fryslân liggen, ook in de Waddenzee;
- de Waddenzee het grootste aaneengesloten natuurlijke Unesco-werelderfgoed gebied ter wereld is;
- dit gebied van groot belang is als kraamkamer van vele diersoorten en een unieke flora en fauna heeft;
- de Waddenvereniging burgers, bedrijven, organisaties, dorpsbelangen en politieke fracties om steun vraagt voor een nieuwe oproep richting het algemeen overleg "Mijnbouw", naar aanleiding van serieuze plannen van de NAM voor aardgasboringen onder de Waddenzee;

overwegende dat:

- de Waddenzee als natuurgebied bedreigd wordt door zoutwinning, aardgaswinning en andere door mensen veroorzaakte problemen;
- gaswinning door een veelvoud van partijen als waterschappen, gedeputeerde staten, natuurorganisaties, agrarische organisaties, bewonersgroepen en anderen niet gewenst en onnodig wordt bevonden;

van mening dat:

- nieuwe aardgaswinningen onder de Waddenzee moeten worden voorkomen;
- de energie beter in de energietransitie naar duurzame energie kan worden gestoken;
- ook politieke steun voor de oproep van de Waddenvereniging vanuit Noardeast-Fryslân niet achterwege kan blijven;

verzoekt het college:

- deze opvatting van de raad van Noardeast-Fryslân kenbaar te maken bij de Waddenvereniging, de Tweede Kamer en de minister van EZK,

en gaat over tot de orde van de dag.

Ingediend door: CDA, FNP, S!N, ChristenUnie, VVD, GBNF, PvdA

Stemming	Voor:	Tegen:
Motie aangenomen / niet aangenomen		

Aldus besloten door de raad van de gemeente Noardeast-Fryslân in zijn openbare vergadering van 14 februari 2019.

De raad voornoemd,
de griffier,

de voorzitter,

mr. S.K. Dijkstra

drs. H.H. Apotheker

Provinciale Staten van de Provincie Fryslân
Postbus 20120
8900 HM LEEUWARDEN

Leeuwarden, 28 januari 2015
Verzonden, **10 FEB. 2015**

Ons kenmerk : 01192768
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n)

Onderwerp : 5

: motie Provinciale Staten over gaswinning
Geachte Statenleden,

Naar aanleiding van de in uw vergadering van 21 januari 2015 aangenomen motie over gaswinning hebben wij de gaswinningsbedrijven en het ministerie van Economische Zaken geïnformeerd over deze motie.

Hierbij ontvangt u een afschrift van de betreffende brieven aan de gaswinningsbedrijven en de het ministerie van Economische Zaken.

Wij vertrouwen er op u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

A.J. van den Berg, secretaris

AFSCHRIFT

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25

www.fryslan.nl
provincie@fryslan.nl
www.twitter.com/provfryslan

Vermilion Oil & Gas Netherlands BV
T.a.v. de heer N. Wallace
Postbus 71
8860 AB HARLINGEN

Leeuwarden, 2 februari 2015
Verzonden, -- 9 FEB, 2015

Ons kenmerk : 01192388
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n) : 1

Onderwerp : motie Provinciale Staten over gaswinning

Geachte heer Wallace,

Met deze brief willen wij u informeren over de motie die Provinciale Staten van Fryslân in haar vergadering van 21 januari 2015 heeft aangenomen en hoe wij uitvoering gaan geven aan deze motie.

Met de aangenomen motie roept Provinciale Staten ons College op: "krachtig uit te spreken dat wij in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden, onder geen enkele voorwaarde nieuwe gasboringen in onze bodem willen hebben en daar waar mogelijk te willen stoppen met bestaande boringen, omdat de risico's groot en niet te overzien zijn."

Wij beseffen ons terdege dat deze motie vragen bij u oproept en wellicht gevolgen heeft voor de werkrelatie die u en uw medewerkers hebben met de provincie Fryslân. We hebben echter besloten om vooralsnog vast te houden aan de motie en zullen deze dan ook onverkort uitvoeren. Concreet betekent dit dat wij onze betrokkenheid bij gaswinningsprojecten en procedures zullen stilleggen. Bovendien zullen wij de strekking van de motie laten doorwerken in onze wettelijke adviezen richting de Minister van Economische Zaken en waar mogelijk bij overige vergunningprocedures voor gaswinningsactiviteiten.

De komende maanden gaan wij werken aan een voorstel voor Provinciale Staten waarin wij uiteen zullen zetten op welke wijze de strekking van de motie doorwerking kan krijgen en vertaald kan worden in het provinciaal beleid. Uiteindelijk is het aan de in maart nieuw gekozen provinciale Staten om daarover een beslissing te nemen. Gedurende deze periode zal de motie leidend zijn voor al onze uitingen ten aanzien van gaswinning.

Gedeputeerde Poepjes (portefeuillehouder mijnbouw) is graag bereid om de motie en de invulling daarvan in een gesprek met u toe te lichten. Wij hebben begrepen dat er al contact is gelegd voor het plannen van een gesprek.

Wij vertrouwen erop u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

A.J. van den Berg, secretaris

AFSCHRIFT

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25

www.fryslan.nl
provincie@fryslan.nl
www.twitter.com/provfryslan

GDF SUEZ E&P Nederland N.V.
T.a.v. mevrouw N. Kaarls
Postbus 474
2700 AL ZOETERMEER

Leeuwarden, 2 februari 2015

Verzonden, **9 FEB. 2015**

Ons kenmerk : 01192867
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n)

Onderwerp : 1

: motie Provinciale Staten over gaswinning

Geachte mevrouw Kaarls,

Met deze brief willen wij u informeren over de motie die Provinciale Staten van Fryslân in haar vergadering van 21 januari 2015 heeft aangenomen en hoe wij uitvoering gaan geven aan deze motie.

Met de aangenomen motie roept Provinciale Staten ons College op: "krachtig uit te spreken dat wij in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden, onder geen enkele voorwaarde nieuwe gasboringen in onze bodem willen hebben en daar waar mogelijk te willen stoppen met bestaande boringen, omdat de risico's groot en niet te overzien zijn."

Wij beseffen ons terdege dat deze motie vragen bij u oproept en wellicht gevolgen heeft voor de werkrelatie die u en uw medewerkers hebben met de provincie Fryslân. We hebben echter besloten om vooralsnog vast te houden aan de motie en zullen deze dan ook onverkort uitvoeren. Concreet betekent dit dat wij onze betrokkenheid bij gaswinningsprojecten en procedures zullen stilleggen. Bovendien zullen wij de strekking van de motie laten doorwerken in onze wettelijke adviezen richting de Minister van Economische Zaken en waar mogelijk bij overige vergunningprocedures voor gaswinningsactiviteiten.

provinsje fryslân

De komende maanden gaan wij werken aan een voorstel voor Provinciale Staten waarin wij uiteen zullen zetten op welke wijze de strekking van de motie doorwerking kan krijgen en vertaald kan worden in het provinciaal beleid. Uiteindelijk is het aan de in maart nieuw gekozen provinciale Staten om daarover een beslissing te nemen. Gedurende deze periode zal de motie leidend zijn voor al onze uitingen ten aanzien van gaswinning.

Gedeputeerde Poepjes (portefeuillehouder mijnbouw) is graag bereid om de motie en de invulling daarvan in een gesprek met u toe te lichten. Voor een afspraak kunt u contact opnemen met haar secretaresse, telefoonnummer 058-292 5496.

Wij vertrouwen erop u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

A.J. van den Berg, secretaris

AFSCHRIFT

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25

www.fryslan.nl
provincie@fryslan.nl
www.twitter.com/provfryslan

provinsje fryslân

Nederlandse Aardolie Maatschappij BV
T.a.v. de heer G. Schotman
Postbus 28000
9400 HH ASSEN

Leeuwarden, 2 februari 2015

Verzonden, **9 FEB. 2015**

Ons kenmerk : 01192796
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n) : 1

Onderwerp : motie Provinciale Staten over gaswinning

Geachte heer Schotman,

Met deze brief willen wij u informeren over de motie die Provinciale Staten van Fryslân in haar vergadering van 21 januari 2015 heeft aangenomen en hoe wij uitvoering gaan geven aan deze motie.

Met de aangenomen motie roept Provinciale Staten ons College op: "krachtig uit te spreken dat wij in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden, onder geen enkele voorwaarde nieuwe gasboringen in onze bodem willen hebben en daar waar mogelijk te willen stoppen met bestaande boringen, omdat de risico's groot en niet te overzien zijn."

Wij beseffen ons terdege dat deze motie vragen bij u oproept en wellicht gevolgen heeft voor de werkrelatie die u en uw medewerkers hebben met de provincie Fryslân. We hebben echter besloten om vooralsnog vast te houden aan de motie en zullen deze dan ook onverkort uitvoeren. Concreet betekent dit dat wij onze betrokkenheid bij gaswinningsprojecten en procedures zullen stilleggen. Bovendien zullen wij de strekking van de motie laten doorwerken in onze wettelijke adviezen richting de Minister van Economische Zaken en waar mogelijk bij overige vergunningprocedures voor gaswinningsactiviteiten.

De komende maanden gaan wij werken aan een voorstel voor Provinciale Staten waarin wij uiteen zullen zetten op welke wijze de strekking van de motie doorwerking kan krijgen en vertaald kan worden in het provinciaal beleid. Uiteindelijk is het aan de in maart nieuw gekozen provinciale Staten om daarover een beslissing te nemen. Gedurende deze periode zal de motie leidend zijn voor al onze uitingen ten aanzien van gaswinning.

Gedeputeerde Poepjes (portefeuillehouder mijnbouw) is graag bereid om de motie en de invulling daarvan in een gesprek met u toe te lichten. Voor een afspraak kunt u contact opnemen met haar secretaresse, telefoonnummer 058-292 5496.

Wij vertrouwen erop u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

A.J. van den Berg, secretaris

AFSCHRIFT

Tulip Oil
T.a.v. de heer J. den Dulk
Alexanderstraat 18
2514 JM DEN HAAG

Leeuwarden, 2 februari 2015
Verzonden, ➔ **9 FEB. 2015**

Ons kenmerk : 01192814
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n) : 1

Onderwerp : motie Provinciale Staten over gaswinning

Geachte heer Den Dulk,

Met deze brief willen wij u informeren over de motie die Provinciale Staten van Fryslân in haar vergadering van 21 januari 2015 heeft aangenomen en hoe wij uitvoering gaan geven aan deze motie.

Met de aangenomen motie roept Provinciale Staten ons College op: "krachtig uit te spreken dat wij in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden, onder geen enkele voorwaarde nieuwe gasboringen in onze bodem willen hebben en daar waar mogelijk te willen stoppen met bestaande boringen, omdat de risico's groot en niet te overzien zijn."

Wij beseffen ons terdege dat deze motie vragen bij u oproept en wellicht gevolgen heeft voor de werkrelatie die u en uw medewerkers hebben met de provincie Fryslân. We hebben echter besloten om voornamelijk vast te houden aan de motie en zullen deze dan ook onverkort uitvoeren. Concreet betekent dit dat wij onze betrokkenheid bij gaswinningsprojecten en procedures zullen stilleggen. Bovendien zullen wij de strekking van de motie laten doorwerken in onze wettelijke adviezen richting de Minister van Economische Zaken en waar mogelijk bij overige vergunningprocedures voor gaswinningsactiviteiten.

De komende maanden gaan wij werken aan een voorstel voor Provinciale Staten waarin wij uiteen zullen zetten op welke wijze de strekking van de motie doorwerking kan krijgen en vertaald kan worden in het provinciaal beleid. Uiteindelijk is het aan de in maart nieuw gekozen provinciale Staten om daarover een beslissing te nemen. Gedurende deze periode zal de motie leidend zijn voor al onze uitingen ten aanzien van gaswinning.

Gedeputeerde Poepjes (portefeuillehouder mijnbouw) is graag bereid om de motie en de invulling daarvan in een gesprek met u toe te lichten. Voor een afspraak kunt u contact opnemen met haar secretaresse, telefoonnummer 058-292 5496.

Wij vertrouwen erop u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

1

A.J. van den Berg, secretaris

AFSCHRIFT

provinsje fryslân
provincie fryslân

postbus 20120
8900 hm leeuwarden
tweebaksmarkt 52
telefoon: (058) 292 59 25
telefax: (058) 292 51 25

www.fryslan.nl
provincie@fryslan.nl
www.twitter.com/provfryslan

Ministerie van Economische Zaken
Directie Energiemarkt
T.a.v. mw. mr. drs. J.H. Brouwer
Postbus 20401
2500 EK DEN HAAG

Leeuwarden, 2 februari 2015
Verzonden, **9 FEB. 2015**

Ons kenmerk : 01192881
Afdeling : Stêd en Plattelân
Behandeld door :
Uw kenmerk : --
Bijlage(n) : 1

Onderwerp : motie Provinciale Staten over gaswinning

Geachte mevrouw Brouwer,

Met deze brief willen wij u informeren over de motie die Provinciale Staten van Fryslân in haar vergadering van 21 januari 2015 heeft aangenomen en hoe wij uitvoering gaan geven aan deze motie.

Met de aangenomen motie roept Provinciale Staten ons College op: "krachtig uit te spreken dat wij in Fryslân, inclusief de Waddeneilanden, onder geen enkele voorwaarde nieuwe gasboringen in onze bodem willen hebben en daar waar mogelijk te willen stoppen met bestaande boringen, omdat de risico's groot en niet te overzien zijn."

Wij beseffen ons terdege dat deze motie vragen bij u oproept en wellicht gevolgen heeft voor de werkrelatie die uw medewerkers hebben met de provincie Fryslân. We hebben echter besloten om vooralsnog vast te houden aan de motie en zullen deze dan ook onverkort uitvoeren. Concreet betekent dit dat wij onze betrokkenheid bij gaswinningsprojecten en procedures zullen stilleggen. Bovendien zullen wij de strekking van de motie laten doorwerken in onze wettelijke adviezen richting de Minister van Economische Zaken en waar mogelijk bij overige vergunningprocedures voor gaswinningsactiviteiten.

De komende maanden gaan wij werken aan een voorstel voor Provinciale Staten waarin wij uiteen zullen zetten op welke wijze de strekking van de motie doorwerking kan krijgen en vertaald kan worden in het provinciaal beleid. Uiteindelijk is het aan de in maart nieuw gekozen provinciale Staten om daarover een beslissing te nemen. Gedurende deze periode zal de motie leidend zijn voor al onze uitingen ten aanzien van gaswinning.

Gedeputeerde Poepjes (portefeuillehouder mijnbouw) is graag bereid om de motie en de invulling daarvan in een gesprek met u toe te lichten. Voor een afspraak kunt u contact opnemen met haar secretaresse, telefoonnummer 058-292 5496.

Wij vertrouwen erop u op deze wijze voldoende te hebben geïnformeerd.

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

J.A. Jorritsma, voorzitter

A.J. van den Berg, secretaris

Ministerie van Economische Zaken
en Klimaat

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Binnenhof 4
2513 AA DEN HAAG

**Directoraat-generaal Klimaat
en Energie**

Directie Warmte en Ondergrond

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag

Postadres

Postbus 20401
2500 EK Den Haag

Overheidsidentificatienr

00000001003214369000

T 070 379 8911 (algemeen)

F 070 378 6100 (algemeen)

www.rijksoverheid.nl/ezk

Datum 15 mei 2019

Betreft Beantwoording vragen over het (ontbreken van) draagvlak voor
aardgaswinning onder het Werelderfgoed de Waddenzee

Ons kenmerk

DGKE-WO / 19104652

Uw kenmerk

2019Z06372

Geachte Voorzitter,

Hierbij zend ik u de antwoorden op de door het lid Wassenberg (PvdD) gestelde
vragen over (het ontbreken van) draagvlak voor aardgaswinning onder het
Werelderfgoed de Waddenzee (ingezonden op 1 april 2019, kenmerk
2019Z06372).

Eric Wiebes
Minister van Economische Zaken en Klimaat

2019Z06372

1

Klopt het bericht in het Friesch Dagblad dat u overweegt om het (ontbreken van) draagvlak voor aardgaswinning onder het Werelderfgoed de Waddenzee te onderzoeken?¹ Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Het klopt dat ik het maatschappelijk draagvlak nadrukkelijk betrek bij mijn dit najaar te maken afweging over de omgevingspilot en het RCR-project voor de eventuele nieuwe gaswinning Ternaard.

2

Klopt het dat de gemeente Noardeast-Fryslân en de provincie Fryslân u hebben laten weten tegen aardgaswinning onder de Waddenzee zijn?

Antwoord

De provincie Fryslân heeft bij brief van 12 juni 2018 aangegeven, in lijn met het Fries manifest van begin 2016, nog steeds tegen nieuwe gaswinning te zijn. Deze brief kwam in reactie op mijn brief aan uw Kamer van 30 mei 2018 over de gaswinning uit de kleine velden in het licht van de energietransitie.

De gemeente Noardeast-Fryslân heeft mij bij brief van 14 februari 2019 geïnformeerd over een door de gemeenteraad aangenomen motie met als strekking dat nieuwe aardgaswinningen onder de Waddenzee moeten worden voorkomen.

Tegen de bestaande gaswinning onder de Waddenzee hebben de gemeente Noardeast-Fryslân en de provincie Fryslân in deze brieven niet geageerd.

3

Klopt het dat alle gemeentebesturen van de Waddeneilanden u hebben laten weten ook tegen de aardgaswinning onder de Waddenzee te zijn?

Antwoord

Ik heb 18 juni 2018 een brief ontvangen van het Samenwerkingsverband van de Waddeneilanden waarin ik word opgeroepen, vanwege de unieke kenmerken van het Waddengebied en de Waddenzee als Werelderfgoed, de gaswinning in en rondom het Waddengebied niet op te voeren maar juist af te bouwen.

4

Deelt u de conclusie dat het bestuurlijk draagvlak in de regio voor aardgaswinning onder de Waddenzee ontbreekt? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Mijn perceptie is dat het bestuurlijk draagvlak in de regio voor aardgaswinning broos is. Ik vind dat, gegeven de problematiek rond de aardgaswinning in

---

¹ Friesch Dagblad, 12 maart 2019: "Mogelijk onderzoek naar draagvlak gaswinning"

Groningen in de afgelopen jaren, ook niet vreemd. Tegelijkertijd liggen er in deze regio ook een aantal bredere maatschappelijke opgaven - zoals bijvoorbeeld het realiseren van een regionale energiestrategie, het treffen van maatregelen tegen verzilting en het behoud van voorzieningen in de dorpskernen – waarvoor de regionale bestuurders oplossingen zoeken. Voor een eventueel toekomstige gaswinning Ternaard wordt momenteel in een omgevingsproces verkend onder welke randvoorwaarden deze gaswinning acceptabel zou kunnen zijn en hoe deze zou kunnen bijdragen aan de voor de regio geldende bredere maatschappelijke opgaven. Ter aansturing van dit proces is een stuurgroep actief waarin ook lokale en regionale bestuurders participeren.

5

Hoe bent u voornemens het draagvlak in de regio te meten? Kunt u aangeven wat uw criterium voor voldoende draagvlak is?

6

Bent u bereid de Kamer voor de start van het onderzoek te informeren over de opzet van het onderzoek naar het draagvlak? Bent u bereid om de Kamer te informeren over de uitkomst van dit onderzoek?

Antwoord op vragen 5 en 6

Deze maanden vinden diverse bijeenkomsten plaats binnen de ontzorgings- en investeringssporen die onderdeel uitmaken van de pilot omgevingsmanagement en het Rijkscoördinatieregeling (RCR)-project gaswinning Ternaard. In de betreffende werkgroepen zijn betrokken burgers en belangenorganisaties uit Ternaard en omgeving actief. Daarbij wordt, vanuit zorgen rond de gaswinning in Ternaard en kijkend naar maatschappelijke uitdagingen in de regio, gezocht naar een pakket aan maatregelen dat zorgen wegneemt en leidt tot extra investeringen in maatschappelijke opgaven in het gebied.

Het vaststellen van draagvlak in de regio voor deze eventuele nieuwe gaswinning onder de Waddenzee gebeurt dan ook primair in deze werkgroepen en in de stuurgroep die dit omgevingsproces begeleidt. Ik overweeg om, aanvullend daarop, het resulterende pakket aan maatregelen ook nog breder voor te leggen aan omwonenden in het gebied. De uitkomst van dit gehele omgevingsspoor weeg ik vervolgens mee in mijn besluit over het RCR-project gaswinning Ternaard. Zodra ik dit besluit heb genomen zal ik uw Kamer daarover informeren.

7

Kunt u aangeven welke rol het maatschappelijk draagvlak krijgt in uw beslissing om de voorgenomen aardgaswinning onder de Waddenzee al dan niet toe te staan? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Aangezien de eventuele nieuwe aardgaswinning Ternaard een project is van nationaal belang, vindt besluitvorming hierover plaats in het kabinet. Uiteraard worden de standpunten van alle betrokken partijen vanuit de regio daarbij betrokken.

8

Bent u bereid om bij een dergelijk onderzoek ook andere relevante (intern)nationale organisaties te betrekken, zoals de Nederlandse UNESCO Commissie en de organisaties die in februari een oproep aan de Kamer deden om deze nieuwe aardgaswinningen te voorkomen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Ik zie voor het vaststellen van draagvlak voor een eventuele gaswinning vanuit Ternaard geen meerwaarde in het betrekken van nationale en internationale organisaties. Het staat nationale en internationale organisaties natuurlijk altijd vrij om hun standpunt kenbaar te maken.

9

Klopt het bericht in de Leeuwarder Courant dat uw vertegenwoordiger ter plekke erkende dat er in alle geledingen twijfels zijn over aardgaswinning onder het Werelderfgoed de Waddenzee vanuit Ternaard?² Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Het klopt dat in alle geledingen wordt beseft dat uiterste zorgvuldigheid betracht dient te worden waar het gaat om een nieuwe mijnbouwactiviteit onder het Werelderfgoed de Waddenzee. Dat neemt niet weg dat een nieuwe aardgaswinning, na een zorgvuldige en brede afweging van de daarmee gemoeid zijnde belangen en indien mogelijk op een veilige en verantwoorde wijze, tot de mogelijkheden behoort.

10

Erkent u, net als uw vertegenwoordiger ter plekke, dat het politiek draagvlak voor deze aardgaswinningen broos is? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

Politiek draagvlak voor de eventuele gaswinning Ternaard wordt vastgesteld in het gremium waar het betreffende besluit aan de orde is, op het moment dat dit besluit genomen dient te worden. Naar verwachting zal dat voor de gaswinning Ternaard dit najaar in het kabinet aan de orde zijn. Het lange voorbereidingstraject en de intensieve afstemming met de regio getuigt van commitment bij alle betrokken partijen om te komen tot een oplossing die meerdere belangen zal dienen. Of dit voldoende is om in te kunnen stemmen met de gaswinning Ternaard, besluit ik dit najaar.

11

Kunt u aangeven welke twijfels u zelf heeft over deze voorgenomen aardgaswinning onder Werelderfgoed Waddenzee? Zo nee, waarom niet?

Antwoord

---

² Leeuwarder Courant, 12 maart 2019: "In alle geledingen twijfel over gaswinning in Ternaard"

Zodra besluitvorming over de nieuwe gaswinning Ternaard aan de orde is, zal ik hierover mijn standpunt bepalen. In algemene zin ben ik van mening dat gaswinning onder de Waddenzee kan worden toegestaan als deze veilig en verantwoord mogelijk is en plaatsvindt onder zodanig strikte randvoorwaarden (Hand aan de Kraan) dat de natuur in de Waddenzee hiervan geen schade ondervindt.

12

Vindt u het, in het volle besef van een gebrek aan bestuurlijk draagvlak en een broos politiek draagvlak, nog van meerwaarde om onderzoek te gaan doen naar draagvlak voor nieuwe aardgaswinning onder Werelderfgoed Waddenzee? Zo ja, waarom?

Antwoord

Het regeerakkoord en de vigerende wet- en regelgeving geven niet direct aanleiding tot het opnieuw vaststellen van draagvlak voor nieuwe aardgaswinning onder Werelderfgoed Waddenzee. Het omgevingsspoor behorende bij het RCR-project gaswinning Ternaard, met alle inspanningen daarbinnen van met name de betrokken burgers en belangenorganisaties uit de regio, maken dit anders. In het antwoord op de vragen 5 en 6 heb ik aangegeven hoe ik de uitkomsten daarvan meeneem in de besluitvorming.

13

Hoeveel partijen dienen zich nog tegen de aardgaswinning onder de Waddenzee uit te spreken voordat u concludeert dat het draagvlak ontbreekt?

14

Bent u bereid gehoor te geven aan het ontbrekende draagvlak en de gaswinning in Ternaard geen doorgang te laten vinden? Zo nee, waarom niet?

Antwoord op vragen 13 en 14

Waar het energieprojecten betreft van nationaal belang, zoals de aardgaswinning onder de Waddenzee, vindt de besluitvorming plaats in het kabinet en controleert de Tweede Kamer. Zodra besluitvorming aldaar daadwerkelijk aan de orde is, zal blijken of een voorgenomen besluit kan rekenen op voldoende steun. De standpunten vanuit de regio worden in eerste instantie al betrokken bij het bepalen van het kabinetsstandpunt en komen in tweede instantie vaak ook nog aan de orde in het debat met uw Kamer.

In de brief over de gaswinning uit de kleine velden in het licht van de energietransitie ben ik destijds ingegaan op draagvlak in zijn algemeenheid. Onze levensstandaard is gebaseerd op een ruime beschikbaarheid van betaalbare energie. Nu is die nog vooral fossiel, straks vooral duurzaam. Maar de opgave verandert in één opzicht niet: energieopwekking veroorzaakt onherroepelijk hinder, in de vorm van industriële activiteit, uitstoot, verandering van het uitzicht, ruimtebeslag of bodembewegingen. Over één ding zijn de meeste mensen het wel eens: in onze achtertuin liefst geen grote energiecentrale, zéker geen kolencentrale en al helemaal geen kerncentrale, geen windmolens in ons zicht, ook niet op zee, geen velden met zonnepanelen, geen gaswinning en zéker geen

schaliegaswinning, geen energie-import uit landen met onprettige regimes en geen zichtbare transportleidingen in ons landschap. Maar als de CV-ketel ooit dreigt te verdwijnen, worden we nu al ongerust, en als de elektriciteit uitvalt zijn we ontredder.³

Deze realiteit maakt de besluitvorming in het kabinet, gegeven mijn verantwoordelijkheid voor een betrouwbare, betaalbare en steeds duurzamere energievoorziening, niet eenvoudig. Besluitvorming vindt plaats na afweging van de diverse belangen, waarbij ook reacties vanuit de regio nadrukkelijk worden meegewogen.

---

³ Kamerstuk 33 529, nr. 469